

UNIVERSITATEA BABEŞ-BOLYAI CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE PSIHOLOGIE ŞI ŞTIINŢE ALE EDUCAŢIEI
ŞCOALA DOCTORALĂ „EDUCAŢIE, REFLECŢIE, DEZVOLTARE”

Rezumatul tezei de doctorat

**Contribuția educației religioase la
dezvoltarea profilului moral al elevilor din
învățământul gimnazial**

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC,
Prof. Univ. Dr. Ion ALBULESCU

DOCTORAND,
Constantin Cătălin PASCARIU

Cluj-Napoca

2019

CUPRINS

	Pagina
Lista tabelelor din text	8
Lista figurilor din text	15
Glosar.....	21
INTRODUCERE	23

PARTEA I

Capitolul I

DEZVOLTAREA PROFILULUI MORAL AL ELEVULUI

I.1. Moralitatea	27
I.1.1. Sistemele morale de-a lungul timpului	30
I.1.2. Morala creștină.....	32
I.1.3. Relația Morală – Moralitate	33
I.1.4. Nivelurile moralității.....	34
I.2. Dimensiunea cognitivă a moralității elevului	36
I.3. Dimensiunea afectiv-volitivă a moralității elevului.....	37
I.4. Stadiile dezvoltării morale după L. Kohlberg	38
I.5. Caracterul	42
I.5.1. Definiția caracterului.....	42
I.5.2. Caracterul moral.....	43
I.5.3. Trăsături de caracter negative la elevi.....	45
I.5.3.1.Minciuna	45
I.5.3.2. Încăpățânarea.....	48
I.5.3.3. Lenea	50
I.6. Moralitatea raportată la inteligența elevului.....	51

I.7. Conștiința morală	53
I.8. Conștiința moral – religioasă.....	54
I.8.1. Conștiința și trăirea valorilor religioase	57
I.8.2. Morala laică sau morala religioasă? Analiză comparativă.....	57
I.9. Convingerile morale la elevi	60
I.9.1. Convingerea morală	60
I.9.2. Sentimentul moral	61
I.9.3. Judecata morală.....	62
I.9.3.1. Dezvoltarea judecății morale după Jean Piaget	63
I.9.3.2. Cultura și judecata morală.....	64
I.9.3.3. Influențele externe asupra dezvoltării judecății morale	65
I.10. Comportamentul moral	66
I.10.1. Etichetarea în școală.....	71
I.10.2. Empatia	72
I.10.3. Comportamentul pro-social.....	73

Capitolul II

DEZVOLTAREA PROFILULUI MORAL AL ELEVILOR PRIN EDUCAȚIA RELIGIOASĂ

II.1. Educația religioasă în România	76
II.2. Educația religioasă în școală.....	78
II.3. Religia – componentă a Curriculumului școlar	81
II.4. Curriculumul monoconfesional	86
II.5. Curriculumul interconfesional	87
II.6. Curriculumul laicizat	88
II.7. Religia – disciplină obligatorie?	90
II.8. Profesorul de religie.....	92

II.9. Contribuția disciplinei Religie la dezvoltarea moralității elevului	96
II.10. Relația Școală-Familie-Biserică.....	102

Capitolul III

METODE DE DEZVOLTARE A PROFILULUI MORAL AL ELEVILOR ÎN LECȚIILE DE RELIGIE

III.1. Abordări metodologice specifice în predarea Religiei	118
III.2. Metode de cunoaștere a realității religioase	119
III.3. Metodele specifice educației moral - religioase	121
III.3.1. Explicația morală.....	121
III.3.2. Exercițiul moral	122
III.3.3. Exemplul moral	123
III.3.4. Lectura și interpretarea textului biblic.....	124
III.3.5. Studiul de caz.....	126
III.4. Metode didactice expositive.....	127
III.5. Metode didactice interactive și activ-participative.....	130

PARTEA a II- a

CERCETARE EMPIRICĂ: CULTIVAREA VALORILOR MORALE PRIN EDUCAȚIA RELIGIOASĂ ȘI EXPRIMAREA LOR ÎN PLAN COMPORTAMENTAL. APLICAȚII LA ELEVII DIN CICLUL GIMNAZIAL

Capitolul IV

DESIGNUL CERCETĂRII

IV.1. Tema și premisele cercetării. Întrebările de cercetare	154
IV.2. Scopul și obiectivele cercetării	157
IV.3. Ipotezele și variabilele cercetării	158
IV.4. Subiecții participanți la cercetare	159
IV.5. Metodologia cercetării	164
IV.5.1. Analiza documentelor legislative și curriculare	164
IV.5.2. Ancheta pe bază de chestionar	165
IV.5.3. Experimentul pedagogic	165
IV.5.4. Metode statistice de colectare și interpretare a datelor	166
IV.6. Instrumentul de cercetare (MVIQ)	166
IV.7. Etapele cercetării	168
IV.7.1. Etapa preexperimentală	168
IV.7.2. Etapa experimentală	169
IV.7.3. Etapa postexperimentală	174

Capitolul V

DATELE CERCETĂRII EMPIRICE

V.1. Etapa preexperimentală. Datele obținute în urma administrării pretestului	176
V.2. Etapa postexperimentală. Datele obținute în urma administrării posttestului	207

Capitolul VI

ANALIZA ȘI INTERPRETAREA REZULTATELOR CERCETĂRII PRELUCRATE STATISTIC OBTINUTE ÎN PRETEST ȘI POSTTEST LA GRUPUL EXPERIMENTAL ȘI LA GRUPUL DE CONTROL

VI.1. Rezultatele analizei comparative.....	241
VI.1.1. Rezultatele analizei comparative pentru grupul experimental și grupul de control în etapa preexperimentală și etapa postexperimentală	241
VI.1.2. Analiza rezultatelor comparative la grupul experimental și grupul de control în funcție de mediul de proveniență în etapa preexperimentală și etapa postexperimentală.....	247
VI.1.3. Analiza rezultatelor comparative la grupul experimental și grupul de control în funcție de gen (masculin - feminin) între etapa preexperimentală și etapa postexperimentală...	256
VI.1.4. Analiza rezultatelor comparative la grupul experimental și grupul de control în funcție de la mediul de proveniență și gen, între etapa preexperimentală și etapa postexperimentală.....	265
VI.1.5. Rezultatele analizei comparative la lotul experimental în posttest între elevi din școală confesională și elevi din școala nonconfesională	278
VI.2. Rezultatele analizei corelaționale	283
VI.2.1. Rezultatele analizei corelaționale la grupul experimental între etapa preexperimentală (T1) și etapa postexperimentală (T2).....	283
VI.2.2. Rezultatele analizei corelaționale la grupul experimental de gen masculin între etapa preexperimentală (T1) și etapa postexperimentală (T2)	284
VI.2.3. Rezultatele analizei corelaționale la grupul experimental de gen feminin între etapa preexperimentală (T1) și etapa postexperimentală (T2)	285
VI.2.4. Rezultatele analizei parțial corelațională la grupul experimental între etapa preexperimentală (T1) și etapa postexperimentală (T2).....	286
VI.3. Rezultatele analizei de cale	288
CONCLUZII.....	294
BIBLIOGRAFIE	299

CUVINTE CHEIE ȘI SINTAGME:

- **Comportament moral**
- **Conștiința morală**
- **Educația morală**
- **Educația religioasă**
- **Profil moral**
- **Valori morale**

Lucrarea de față cuprinde două părți. Prima parte se referă la fundamentarea teoretică și este compusă din trei capitole. A doua parte a tezei de doctorat se referă la cercetarea empirică a tezei și are în conținut un număr de trei capitole.

În Introducerea tezei de doctorat este argumentată motivația pentru care s-a ales această temă de studiat împreună cu informațiile despre rezultatele la care s-a ajuns. Este important să precizăm faptul că această temă exprimă dezvoltarea morală la preadolescent dintr-o perspectivă creștină.

În partea întâi, în primul capitol *DEZVOLTAREA PROFILULUI MORAL AL ELEVULUI*, am avut în vedere moralitatea prezentată ca fenomen. În acest sens au apărut multe definiții ale moralității, printre care amintim: „Morală este un fenomen real, colectiv și individual, care cuprinde atât normele ce reglementează relațiile umane și tipurile umane de activități, cât și toate manifestările care sunt realizate, în diverse grade și modalități, sub semnul acestor norme sau comandamente, manifestări supuse aprecierii colective și individuale” (T. Cățineanu, 1982, p. 11). Din această definiție rezultă faptul că moralitatea este un fenomen colectiv și individual. Din acest punct de vedere putem spune că fenomenul moral se poate exprima atât în plan personal (prin conștiința morală) cât și în plan social prin raportul dintre elev (pentru că de el este vorba) și mediul social. Acest lucru este relatat și în Sfânta Scriptură: „Nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor pe potriva lui” (Facerea 2, 18). Observăm, așadar, că omul a trăit întotdeauna în societate, deoarece el este o ființă socială. În timp au fost dezvoltate mai multe sisteme ale moralității împreună cu reprezentanții lor, printre care amintim: utilitariste (T. Hobbes, J. Bentham, J. S. Mill); evoluționiste (H. Spencer, W. Wundt); formaliste și idealiste (Kant, I. G. Fichte); naturaliste (J. J. Rousseau, L. Feuerbach, J. M. Guyau); estetiste (J. W. von Goethe, F. Schiller, A. Schopenhauer, F. Nietzsche, O. Wilde); pozitivistice (A. Comte, E. Durkheim); pragmatiste (W. James, J. Dewey) și altele asemenea. Noi ne vom opri în abordarea sistemelor morale, la Morala Creștină. Aceasta îl are ca reprezentant pe Mântuitorul Iisus Hristos. Morala creștină are un cumul de norme fixe, bazate pe un sistem de învățături al căror fundament suprem este voința lui Dumnezeu, cunoscută din Revelația supranaturală. Morala creștină este astfel Morala Evangheliei care, desigur, este Morala Împărăției lui Dumnezeu, având ca învățătură fundamentală iubirea față de aproapele.

Din punct de vedere cognitiv, în dezvoltarea moralității la preadolescenti, un aspect important îl are curajul. Unii autori consideră ca acest aspect antrenează gândirea creativă (A. H. Maslow, 2008). Din punct de vedere psihologic un aport în dezvoltarea moralității îl are latura volitivă și

afectivă. Se consideră că mai întâi apare voința caracterizată prin deliberare asupra unor scopuri după care apare latura afectivă.

Un aspect aparte pe care l-am abordat se referă la Stadiile dezvoltării morale după L. Kohlberg. Autorul pe baza dilemei lui Heinz dezvoltă trei nivele ale moralității:

Nivelul 1 moralitatea preconvențională 4-10 ani; Nivelul 2 Moralitatea convențională 10-13 ani;

Nivelul 3 Moralitatea postconvențională 14 ani. Fiecărui nivel, acesta atribuie două stadii:

Stadiul 1 se referă la supunerea față de autoritate, pentru a evita pedeapsa; Stadiul 2 se referă la corectitudine. De exemplu comportamentul lui X, duce la un comportament similar al lui Y. Dacă X este lovit de Y, atunci Y îl va lovi pe X. Și în acest stadiu preconvențional copiii se comportă și iau decizii într-un anumit fel deoarece ei se percep a fi indivizi la modul singular și nu neapărat membrii ai societății; Stadiul 3 se referă la relații apropiate, relații care ne ajută să cunoaștem nevoile celuilalt și să-i oferim ajutorul; Stadiul 4 se referă la lege și pe respectarea acesteia în societate; Stadiul 5 se referă la o societate morală în care există un bine comun; Stadiul 6 se referă la respectarea demnității fiecăruia.

Caracterul moral se exprimă prin voință și comportament. Un caracter moral puternic este evidențiat printr-o voință puternică. Pe lângă voință, este implicată și afectivitatea ca și o componentă a caracterului, care scoate în evidență sensibilitatea umană de care dispunem și modul în care răspundem la nevoile celorlalți.

Conștiința morală însumează trei componente, și anume componenta afectivă, componenta cognitivă și componenta volitivă. Din punct de vedere cognitiv, conștiința morală se referă la informarea elevului cu privire la valorile morale. Rolul pe care îl joacă voința în formarea conștiinței morale stă în legătură direct cu scopul acesteia. Conștiința morală religioasă mai poate fi tradusă prin glasul lui Dumnezeu din om, exprimată prin părerea de rău pentru ceea ce am săvârșit.

Un alt aspect abordat în acest prim capitol se referă la Dezvoltarea judecății morale după Jean Piaget cu cele patru stadii de dezvoltare: Stadiul senzorio motor naștere-2 ani; Stadiul pre-Operațional 2-6 ani; Stadiul operațiilor concrete 7-8 ani; Stadiul operațiilor formale 12-12 ani.

Este important să amintesc de comportamentul moral deoarece el este testat în etapa a doua a cercetării. Prin comportament elevul își exprimă conduita morală. În exprimarea comportamentului moral stă empatia și comportamentul pro-social, despre care unii autori care au fost preocupați de acest tip de comportament prin elaborarea de anumite studii afirmă că în spatele unui astfel de comportament nu există niciun câștig personal, el fiind practicat din proprie inițiativă printr-un act de voluntariat (N. Eisenberg, 1987).

N. Einsenberg (1986), studiază tipul de comportament al copilului în relație cu ceilalți și identifică anumite categorii:

- a) Orientarea hedonistă, care apare la preșcolari și la școlarii mici, urmărește strict plăcerea proprie, fără să-i intereseze de ceilalți;
- b) Orientarea spre trebuințe, care apare la preșcolari și mai mult la școlarii mici, însă deși au un limbaj social sărac, sunt focalizați pe nevoia celui alt;
- c) Orientare spre aprobare și relații interpersonale, care apare la elevii mici și la cei de gimnaziu, se referă la ceea ce ar putea să facă bine o persoană din punct de vedere social;
- d) Orientare self-reflex empatie, este prezentă la preadolescenți și chiar adolescenți; se caracterizează prin simpatie și sinceritate;
- e) Orientare de tranziție, este prezentă la tineri și adulți; se caracterizează prin nevoia de protecție, iar ideile sunt încă instabile;
- f) Orientarea internalizării puternice, este prezentă la o parte din tineri și adulți; se caracterizează prin asumarea responsabilității și prin internalizarea adevăratelor valori morale.

În al doilea capitolul *DEZVOLTAREA PROFILULUI MORAL AL ELEVILOR PRIN EDUCAȚIA RELIGIOASĂ*, exprimă nevoia unei educații religioase în școală. Această disciplină a avut în istorie diferite momente. În regimul communist religia ca disciplină de studiu a fost interzisă. Începând cu anul 1990 această disciplină a fost reintrodusă în școli încercând să-și aducă aportul în ceea ce privește dezvoltarea morală a elevului.

Fiind componentă a Curriculumului școlar, specialiștii în domeniu au încercat abordarea a trei direcții în predarea acestei discipline:

- a) Curriculumul monoconfesional, unde toți elevii indiferent de confesiune participă la ora de religie ortodoxă, ea fiind religia majoritară.
- b) Curriculumul interconfesional, unde fiecare elev are posibilitatea de a-și alege să participe la ora de religie a cărei confesiune aparține.
- c) Curriculumul laicizat, la care ar participa toți elevii indiferent de confesiune, însă această disciplină ar transmite niște informații pur istorice despre cultele existente, fără vreo trăire spirituală.

Relația dintre Biserică-Familia-Școală dorește să exprime faptul că este necesar de conlucrarea celor trei instituții în vederea unei educații religioase care are ca scop dezvoltarea morală a elevului și a iubirii față de aproapele.

În al treilea capitol, *METODE DE DEZVOLTARE A PROFILULUI MORAL AL ELEVILOR ÎN LECȚIILE DE RELIGIE*, am avut în vedere abordări metodologice specifice în predarea Religiei; metode de cunoaștere a realității religioase, prin care elevul are contact direct cu viața liturgică; metodele specifice educației moral religioase, iar lectura a fost una dintre metodele folosite în partea experimentală; metode didactice expositive și metode didactice interactive și activ-participative susținute de pedagogia contemporană care militează pe o educație centrată pe elev. Metoda jocului didactic a fost folosită în programul de intervenție experimentală.

Partea a doua a tezei se referă la cercetarea empirică: *CULTIVAREA VALORILOR MORALE PRIN EDUCAȚIA RELIGIOASĂ ȘI EXPRIMAREA LOR ÎN PLAN COMPORTAMENTAL. APLICAȚII LA ELEVII DIN CICLUL GIMNAZIAL*. Cuprinde un număr de trei capitole.

În capitolul IV, *DESIGNUL CERCETĂRII*, am răspuns la întrebările de cercetare:

1. Aplicarea unui program educațional centrat pe activități de joc și lectură le poate cultiva eficient elevilor din gimnaziu valori morale, precum cinstea, onestitatea, bunătatea, corectitudinea?

2. Care este utilitatea folosirii programului de intervenție în formarea competențelor morale ale elevilor din ciclul gimnazial, apreciată prin prisma subscalei externalizare a comportamentelor?

3. Care este utilitatea folosirii programului de intervenție în formarea competențelor morale ale elevilor din ciclul gimnazial, apreciată prin prisma subscalei internalizare a comportamentelor?

4. Care este utilitatea folosirii programului de intervenție în formarea competențelor morale ale elevilor din ciclul gimnazial, apreciată prin prisma subscalei identificare a comportamentelor?

5. Care este utilitatea folosirii programului de intervenție în formarea competențelor specifice morale ale elevilor din ciclul gimnazial, apreciată prin prisma subscalei integrare a comportamentelor?

6. Mediul de proveniență al elevilor (urban și rural) influențează dezvoltarea comportamentelor morale ale acestora, în contextul aplicării programului de intervenție, pe cele patru niveluri de exprimare (externalizare, internalizare, identificare, integrare)?

7. În ce măsură școala confesională contribuie la o mai bună formare a competențelor morale ale elevilor din ciclul gimnazial, exprimate prin comportament pro-social?

Scopul cercetării se referă la investigarea dezvoltării comportamentelor morale (manifestate prin valori precum onestitate, bunătate, cinste, corectitudine, dreptate etc) prin derularea programului

de intervenție la elevii din ciclul gimnazial (clasa a VI- a și clasa a VII- a) în cadrul orelor de Religie.

Obiectivele cercetării sunt:

O1. Implementarea unui set de activități de intervenție în vederea dezvoltării comportamentului moral la elevi, apreciat pe cele patru niveluri: Externalizare, Internalizare, Identificare, Integrare.

O2. Identificarea și măsurarea comportamentului moral pe cele patru niveluri (subscale: extern, intern, identificare, integrare), atât la grupul experimental cât și la grupul de control în preintervenție și postintervenție.

O3. Măsurarea internalizării valorilor morale la elevi, atât la grupul experimental cât și la grupul de control, prin aplicarea chestionarului MVIQ.

O4. Proiectarea activităților de intervenție în vederea dezvoltării comportamentului moral având ca reper cele patru subscale (externalizare, internalizare, identificare, integrare), pentru grupul experimental prin corectitudine, onestitate, bunătate.

O5. Aplicarea activităților de intervenție în vederea obținerii unei îmbunătățiri a comportamentului moral la elevi exprimat prin internalizarea valorilor morale.

O6. Identificarea unui model educațional relevant din perspectiva creștină.

Ipoteza generală este: Aplicarea la elevii din ciclul gimnazial (clasa a VI- a și clasa a VII- a) a unui program de intervenție, ce cuprinde un set de activități de joc și lectură, poate contribui la dezvoltarea optimă a competențelor specifice din programa școlară pentru disciplina Religie referitoare la valori și comportamente morale.

Ipotezele specifice sunt în număr de 4:

1. Există o relație cauzală între utilizarea programului de intervenție și dezvoltarea competențelor specifice la elevii din ciclul gimnazial (clasa a VI- a și clasa a VII- a) la disciplina Religie, referitoare la manifestarea comportamentelor morale apreciate prin cele patru subscale (externalizare, internalizare, identificare, integrare).

2. Dezvoltarea progresivă a comportamentelor morale la elevii din ciclul gimnazial (clasa a VI- a și clasa a VII- a), participanți la programul de intervenție, este influențată de mediul de proveniență (mediul urban și mediul rural).

3. Există o dezvoltare progresivă, prin aplicarea programului de intervenție, a comportamentului moral al elevilor, apreciat prin cele patru subscale (externalizare, internalizare, identificare, integrare), în funcție de gen (masculin și feminin).

4. Programul de intervenție determină o creștere progresivă a celor patru subscale (externalizare, internalizare, identificare, integrare) la elevii din ciclul gimnazial care provin din școala confesională, în comparație cu elevii care provin din școli non-confesionale.

Variabila independentă se referă la programul de intervenție

Variabile dependente sunt:

1. Nivelul de dezvoltare a comportamentelor morale ale elevilor, exprimat prin cele patru niveluri (subscale) ale instrumentului de cercetare (MVIQ): externalizare, internalizare, identificare, integrare. Astfel, prin comportament elevii exprimă valori morale asumate precum corectitudine, onestitate, bunătate, cinste.

2. Competențe specifice dezvoltate prin disciplina Religie, referitoare la comportamente morale controlate prin pedeapsă sau prin recompensă. Elevii vor dobândi competențe de asumare a unor responsabilități față de sine și față de ceilalți, prin raportarea la valorile moral-religioase (corectitudine, milostenie, recunoștință).

3. Competențe specifice dezvoltate prin disciplina Religie, referitoare la comportamente morale controlate de sentimente sau evaluări precum rușinea, mândria, stima de sine, vinovăția. Elevii vor dobândi competențe de manifestare a reflecției critice față de responsabilitățile asumate în viața personală și socială prin raportarea la valorile moral-religioase (bunătatea, smerenia).

4. Competențe specifice dezvoltate prin disciplina Religie, referitoare la comportamente morale privind asumarea scopurilor și valorilor personale. Elevii vor dobândi competențe de a formula opinii personale privind aplicarea normelor moral-religioase în viața personală și socială, în relație cu normele civice (onestitatea, dreptatea, adevărul, responsabilitatea).

5. Competențe specifice dezvoltate prin disciplina Religie, referitoare la asimilarea reciprocă a identificărilor cu alte aspecte ale propriei persoane. Elevii vor dobândi competențe de identificare de repere și modele dezirabile din punct de vedere moral, în plan personal și social (onestitate, corectitudine, iertare).

Subiecții participanți la studiul nostru sunt în număr de 272, aceștia provenind de la școli din județul Bihor. Din grupul de control fac parte 100 de subiecți, iar din grupul experimental fac parte 172 de subiecți.

Metodele folosite în cadrul cercetării noastre sunt:

- analiza documentelor legislative și curriculare;
- ancheta pe bază de chestionar;
- metoda experimentului pedagogic;

- metode statistice de colectare/interpretare a datelor.

Instrumentul de cercetare MVIQ (Chestionarul de internalizare a valorilor morale) este compus de S. A. Hardy & L. M. Padilla-Walker. Chestionarul urmărește și analizează comportamentul moral al elevilor și cuprinde patru subscale:

- Subscala externalizare, se referă la comportamentul controlat prin pedeapsă sau recompense;
- Subscala internalizare, se referă la comportamentul controlat de sentimente / evaluări cum ar fi vinovăția, rușinea, mândria, stima de sine;
- Subscala identificare, se referă la comportamentul manifestat față de valorile și scopurile personale;
- Subscala integrare, se referă la asimilarea reciprocă a identificărilor cu alte aspecte ale propriei persoane.

Avem trei etape ale cercetării:

- Etapa constatativă;
- Etapa experimentală;
- Etapa postexperimentală.

Capitolul V se referă la datele cercetării. În acest capitol sunt prezentate datele cercetării empirice în etapa preexperimentală și etapa postexperimentală. Astfel că în etapa preexperimentală avem date și medii între grupul experimental și grupul de control nesemnificative statistic, lucru ce se poate observa și în tabelul și histogramele prezentate:

Tabel nr. 1 Mediile și abaterea standard pentru grupul de control și grupul experimental la cele patru subscale (externalizare, internalizare, identificare, integrare) în etapa preexperimentală

Subscala	Grup	Media	Abaterea standard	Subiecți
Externalizare	Control	3,19	0,609	100
	Experimental	3,29	0,781	172
Internalizare	Control	3,18	0,628	100
	Experimental	3,32	0,715	172
Identificare	Control	3,18	0,586	100
	Experimental	3,26	0,687	172
Integrare	Control	3,11	0,651	100
	Experimental	3,23	0,793	172

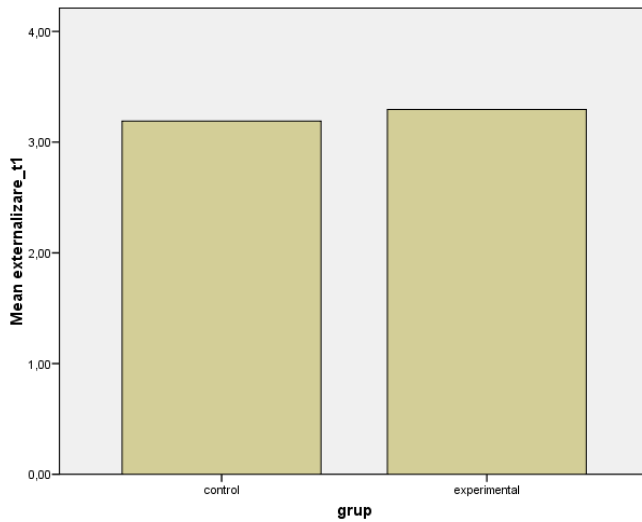

Figura nr. 1 Grupul de control și grupul experimental în etapa preexperimentală la subscala externalizare

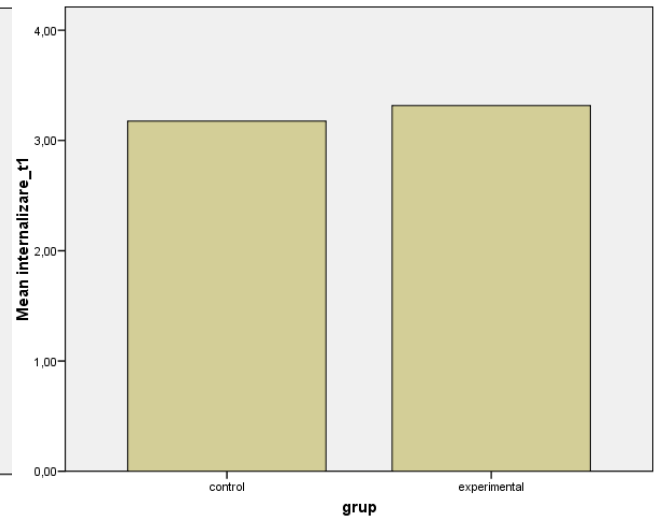

Figura nr. 2 Grupul de control și grupul experimental în etapa preexperimentală la subscala internalizare

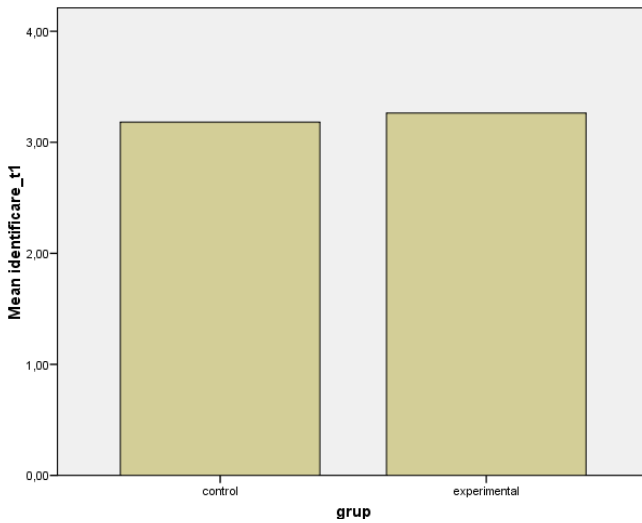

Figura nr. 3 Grupul de control și grupul experimental în etapa preexperimentală la subscala identificare

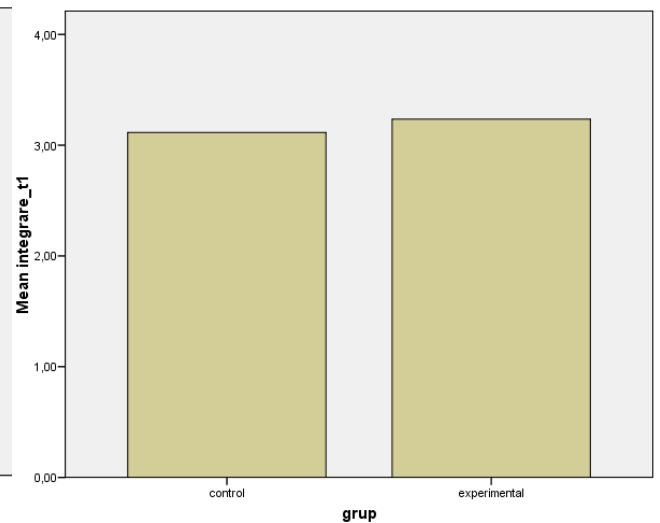

Figura nr. 4 Grupul de control și grupul experimental în etapa preexperimentală la subscala integrare

În etapa postexperimentală datele lotului de control și a lotului experimental sunt prezentate prin histogramele următoare:

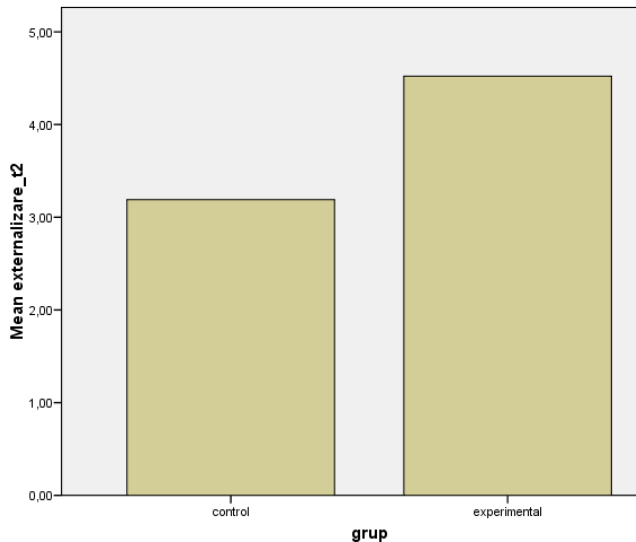

Figura nr. 5 Grupul de control și grupul experimental în etapa postexperimentală la subscala externalizare

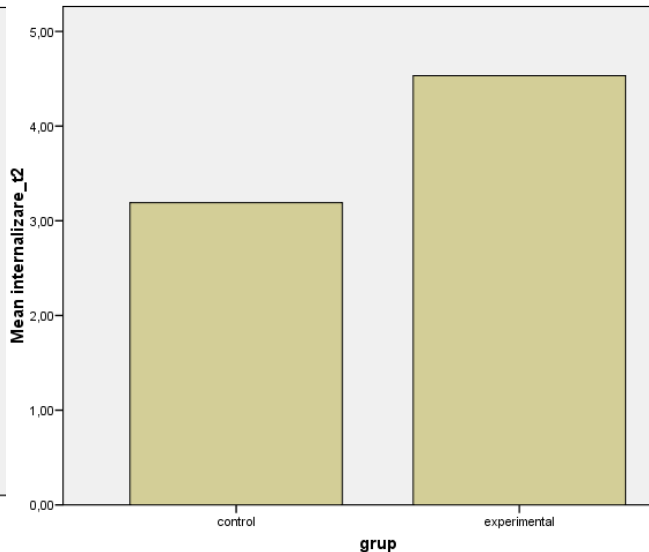

Figura nr. 6 Grupul de control și grupul experimental în etapa postexperimentală la subscala internalizare

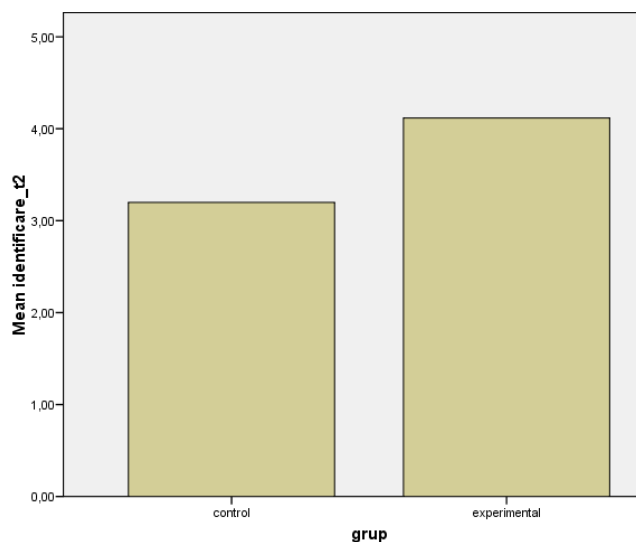

Figura nr. 7 Grupul de control și grupul experimental în etapa postexperimentală la subscala identificare

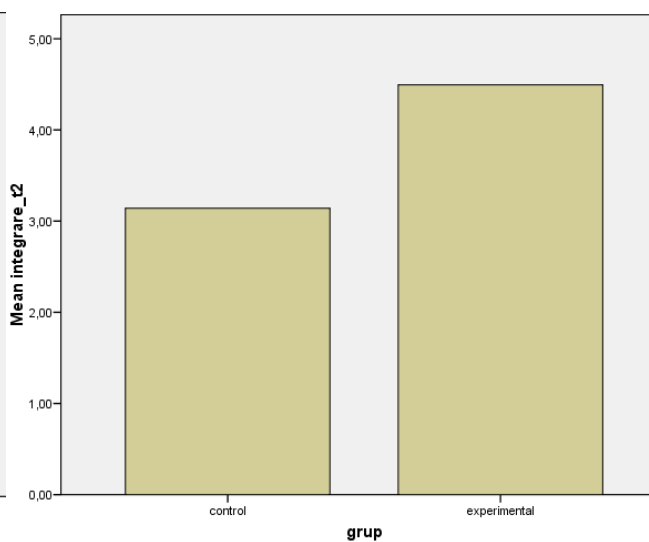

Figura nr. 8 Grupul de control și grupul experimental în etapa postexperimentală la subscala integrare

În capitolul VI, *ANALIZA ȘI INTERPRETAREA REZULTATELOR CERCETĂRII PRELUCRATE STATISTIC OBȚINUTE ÎN PRETEST ȘI POSTTEST LA GRUPUL EXPERIMENTAL ȘI LA GRUPUL DE CONTROL*, sunt prezentate următoarele analize comparative:

1. Rezultatele analizei comparative pentru grupul experimental și grupul de control în etapa preexperimentală și etapa postexperimentală în urma cărora validăm ipoteza generală conform căreia: Aplicarea la elevii din ciclul gimnazial (clasa a VI- a și clasa a VII- a) a unui program de intervenție, ce cuprinde un set de activități de joc și lectură, poate contribui la dezvoltarea optimă competențelor specifice din programa școlară pentru disciplina Religie referitoare la valori comportamentale morale.

În histogramele prezentate mai jos poate fi observată evoluția celor două grupuri (grupul experimental și grupul de control)

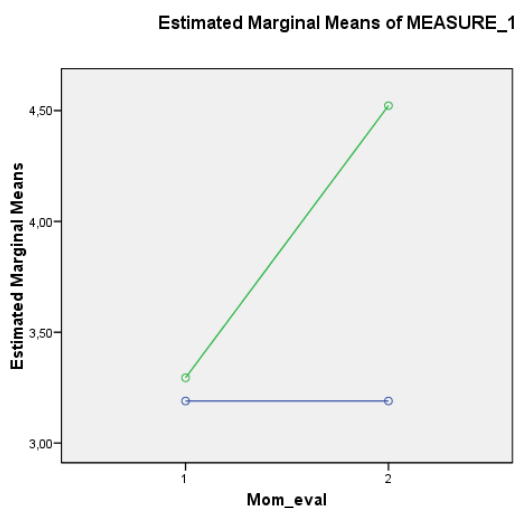

Figura nr. 9 Diferența între cele două grupuri în ceea ce privește intervenția pentru subscala externalizare

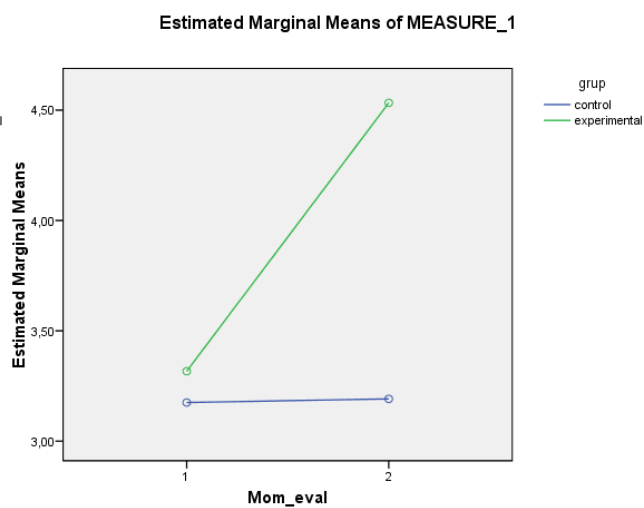

Figura nr. 10 Diferența între cele două grupuri în ceea ce privește intervenția pentru subscala internalizare

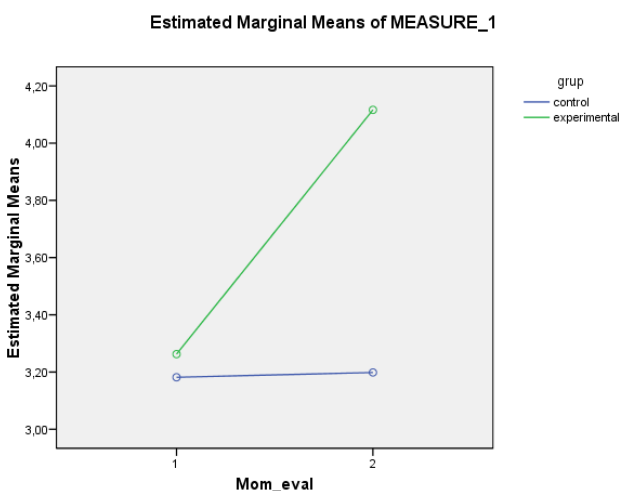

Figura nr. 11 Diferența între cele două grupuri în ceea ce privește intervenția pentru subscala identificare

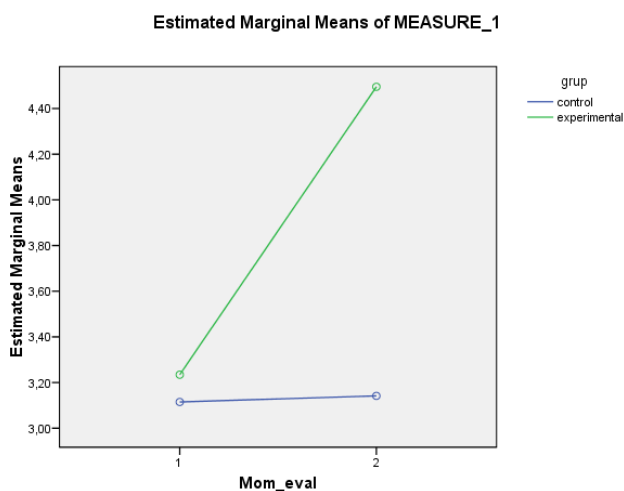

Figura nr. 12 Diferența între cele două grupuri în ceea ce privește intervenția pentru subscala integrare

2. Analiza rezultatelor comparative la grupul experimental și grupul de control în funcție de mediul de proveniență în etapa preexperimentală și etapa postexperimentală în urma cărora validăm ipoteza specifică, conform căreia: Dezvoltarea progresivă a comportamentelor morale la elevii din ciclul gimnazial (clasa a VI- a și clasa a VII- a), participanți la programul de intervenție, este influențată de mediul de proveniență (mediul urban și mediul rural).
3. Analiza rezultatelor comparative la grupul experimental și grupul de control în funcție de gen (masculin - feminin) între etapa preexperimentală și etapa postexperimentală în urma cărora validăm ipoteza specifică, conform căreia: Există o dezvoltare progresivă, prin aplicarea programului de intervenție, a comportamentului moral al elevilor, apreciat prin cele patru subscale (externalizare, internalizare, identificare, integrare), în funcție de gen (masculin și feminin).
4. Rezultatele analizei comparative la lotul experimental în posttest între elevi din școală confesională și elevi din școala nonconfesională în urma cărora sistinem parțial ipoteza specifică, conform căreia: Programul de intervenție determină o creștere progresivă a comportamentului moral apreciat pe cele patru subscale (externalizare, internalizare, identificare, integrare) la elevii din ciclul gimnazial care provin din școala confesională, în comparație cu elevii care provin din școli non-confesionale.

În ceea ce privește analiza corelațională, în tabelul următor pot fi observate corelațiile dintre subscalele din etapa preexperimentală și etapa postexperimentală:

Tabel nr. 2 Date parțial corelaționale pentru grupul experimental având ca variabile de control genul, mediul, vârsta, confesiunea, naționalitatea, clasa, la subscalele externalizare, internalizare, identificare, integrare

Grup	Variabile de control	Subscala T1	Subscala T2	r /p (corelație)
Experimental	Genul, Mediul, Vârsta, Confesiunea, Naționalitatea, Clasa	Externalizare	Externalizare	r= .233; p <.00
			Internalizare	r= .222; p <.00
			Identificare	r= .160; p <.03
			Integrare	r= .266; p <.00
		Internalizare	Externalizare	r= .201; p <.00
			Internalizare	r= .214; p <.00
			Identificare	r= .142; p <.06
			Integrare	r= .223; p <.00
		Identificare	Externalizare	r= .208; p <.00
			Internalizare	r= .123; p <.11
			Identificare	r= .141; p <.07
			Integrare	r= .153; p <.05
				Externalizare

		Integrare	Internalizare	r= .147; p <.05
			Identificare	r= .113; p <.14
			Integrare	r= .240; p <.00

În ceea ce privește analiza de cale, în urma prelucrării datelor statistic cu ajutorul testului AMOS 24, variabila care influențează datele în viitor este mediul. Acest lucru este întărit de tabelul de mai jos:

Tabel nr. 3 Ponderea regresiei în modelul structural privind externalizarea, internalizarea, identificarea, integrarea la gen mediu și clasă

		Estimare	S.E.	C.R.	P
Modelul causal al externalizării	externalizare_t2<--- mediul	,257	,063	4,094	***
	externalizare_t2<--- genul	,132	,094	1,409	,15
	externalizare_t2<--- clasa	,032	,094	,341	,73
Modelul causal al internalizării	internalizare_t2<--- mediul	,244	,064	3,830	***
	internalizare_t2<--- genul	,091	,095	,957	,33
	internalizare_t2<--- clasa	,106	,095	1,115	,26
Modelul causal al identificării	identificare_t2<--- mediul	,148	,051	2,933	,003
	identificare_t2<--- genul	,106	,076	1,401	,16
	identificare_t2<--- clasa	,161	,076	2,129	,03
Modelul causal al capacității de integrare	integrare_t2 <--- mediul	,226	,066	3,439	***
	integrare_t2 <--- genul	,217	,098	2,221	,02
	integrare_t2 <--- clasa	,087	,098	,892	,37

Limitele cu care m-am confruntat în vederea realizării aceste cercetări sunt:

- numărul de elevi. Există varianta conform căreia datele ar fi fost mult mai reprezentative dacă s-ar fi utilizat un număr mai mare de subiecți;
- crearea unui program de intervenție cu specific contribuției orei de religie la dezvoltarea profilului moral al elevului, care să fie mai expresiv și comprehensiv;
- accesul în școli. Având în vedere că experimentul s-a desfășurat în timpul anului școlar, pentru a duce la bun sfârșit programul de intervenție era necesar ca profesorii să restructureze materialul didactic care trebuia susținut la clasă.

Ca și direcții viitoare de cercetare, putem avea în vedere:

- aplicarea programului de intervenție pe un număr mai mare de subiecți;
- dezvoltarea programului de intervenție astfel încât să putem compara elevii care au avut ca și activitate jocul didactic cu elevii care au avut ca și activitate lectura;
- introducerea unui număr mai mare de ore cu rolul de consiliere, bazate pe comunicare, cunoaștere și autocunoaștere a elevilor;

- extinderea cercetării în care să cuprindă subiecți părinți și profesori.

În concluzie aş putea spune că am încercat să sintetizez cât mai multe informații cu privire la educația religioasă, educația moral-religioasă, educația morală. Am subliniat comportamentul moral ca rezultat al educației religioase. Metodele didactice folosite în programul de intervenție au fost lectura, jocul didactic, jocul de rol, teatru forum. O activitate deosebită a fost introducerea unor activități de consiliere la clasele de elevi. Cu alte cuvinte am încercat să subliniez rolul important al educației religioase în școală.

Bibliografie

1. Albulescu, I. (2008). *Morală și educație*. Cluj-Napoca: Editura Eikon.
2. Albulescu, I. (2008). *Pragmatica predării. Activitatea profesorului între rutină și creativitate*. Pitești: Editura Paralela 45.
3. Antonescu, G. (1927). *Educația morală*. București: Editura Casei Școalelor.
4. Balan, B. (1998). *Aptitudinile și importanța lor în activitatea școlară*. În Cosmovici, A. și Iacob, L. Psihologie școlară. Iași: Editura Polirom.
5. Baron, R. M., Kenny, D. A. (1986). *The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations*. În *Journal of Personality and Social Psychology*. 51, 1173-1182.
6. Batson, C. D. (1991). *The altruism question: Toward a social-psychological answer*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
7. Basarab, M. (1997). *Ermineutica biblică*. Oradea: Editura Episcopiei Ortodoxe Române.
8. Băban, A. (2001). *Consiliere școlară*. Cluj-Napoca: Editura Psinet.
9. Băncilă, V. (1996). *Inițierea religioasă a copilului*. București: Editura Anastasia.
10. Bîrle, D., Popoviciu, S., Panc, I. (2016). *The measurement of moral values in adolescents and young Romanian adults, Romanian Journal of Experimental Applied Psychology*. Special Issue. Vol. 7. pp. 130-135.
11. Bîrsănescu, Șt. (1975). *Conceptul de pedagogie a culturii*. Forum. nr. 11.
12. Berndt, T. (1997). *Child Development*. Boston: Brown and Benchmark Publishers.
13. Berk, L. (2002). *Infants and Children*. Boston: Allyn and Bacon.
14. *Biblia sau Sfânta Scriptura*, (2016). București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
15. Birch, A. (2000). *Psihologia dezvoltării*. București: Editura Tehnică.
16. Bocoș, M., Jucan, D. (2017). *Fundamentele pedagogiei. Teoria și metodologia curriculumului. Repere și instrumente didactice pentru formarea profesorilor*. Pitești: Editura Paralela 45.
17. Bolocan, C. M. (2008). *Catehetica și Didactica Religiei*. Iași: Editura Sfântul Mina.
18. Bolocan, C. (1999). *Treptele formale sau momentele logico-psihologice ale lecției cu aplicare în învățământul religios*. În *Teologie și Viață*. nr. 7-12. pp. 55-61.
19. Bonchiș, E. (2007). *Psihologia copilului*. Oradea: Editura Universității din Oradea.

20. Breban, V. (1980). *Dicționar al limbii române contemporane*. București: Editura științifică și enciclopedică.
21. Bria, I. (1995). *Ortodoxia în Europa. Locul spiritualității române*. Iași: Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei.
22. Bruner, J. (1970). *Pentru o teorie a instruirii*. București: Editura Didactică și pedagogică.
23. Bruner, J. (1970). *Procesul educației intelectuale*. București: Editura Științifică.
24. Buzalic, A., Buzalic, A. (1999). *Psihologia religiei*. Oradea: Editura Logos.
25. Catalano, H., Albușescu, I. (2019). *Didactica jocurilor*. București: Editura Didactică și Pedagogică S.A.
26. Călin, M. (2003). *Teoria și metateoria acțiunii educative*. București: Editura Aramis.
27. Călugăr, D. (1976). *Catehetica*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă.
28. Cățineanu, T. (1982). *Elemente de etică*. vol. I. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
29. Ciuciureanu, M., Velea, S. (2008). *Educația moral-religioasă în sistemul de educație din România*. București: Institutul de Științe ale Educației, Laboratorul Teoria Educației.
30. Cerghit, I. (1997). *Metode de învățământ*. Ediția a III-a. București: Editura Didactică și Pedagogică.
31. Chircev, A. (1974). *Educația moral politică a tineretului școlar*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
32. Chirilă, I. (1997). *Homo Deus*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
33. Chiș, O. (2018). *Specificul jocului didactic în ciclul primar și preșcolar*. În *Pedagogia jocului și a activităților ludice*. Coord. Catalano, H., Albușescu, I. București: Editura Didactică și Pedagogică S.A.
34. Chiș, V. (2005). *Pedagogia contemporană, pedagogia pentru competențe*. Cluj-Napoca: Editura Casa Cărții de Știință.
35. Cherhaț, A. (2010). *Educația religioasă în școala românească*. În *Rost*. an VIII, nr. 83.
36. Claparede, E. (1975). *Psihologia copilului și psihologie experimentală*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
37. Clement Alexandrinul. (1982). *Pedagogul*. În *Părinți și Scriitori Bisericești (P.S.B.)*. vol. IV. București: Editura Institutul Biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
38. Colby, A., Kohlberg, L., Kauffman, K. (1987). *Theoretical introduction to the measurement of moral judgment*. În A. Colby & L. Kohlberg (Eds.). *The measurement of moral judgment*. vol. 1. Cambridge. UK: Cambridge University Press.

39. Coman, I. G. (1988). *Frumuseșile iubirii de oameni în spiritualitatea patristică* Timișoara: Editura Mitropoliei Banatului.
40. Cosmovici, A. (1996). *Psihologie generală*. Iași: Editura Polirom.
41. Crain, W. (2004). *Theories of Development: Concepts and Applications* (5th Edition). New Jersey: Pearson Education Inc.
42. Cucuș, C. (1996). *Educația religioasă. Conținut și forme de realizare*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
43. Cucuș, C. (2014). *Pedagogie*. Iași: Editura Polirom.
44. Cucuș, C. (1997). *Minciună, contrafacere, simulare*, Iași: Editura Polirom.
45. Cucuș, C. (1999). *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*. Iași: Editura Polirom.
46. Crăciun, D. (2005). *Psihologie socială*. București: Editura ASE.
47. David, O. (2009). *Strategii active de predare a religiei*. În A preda sau a învăța. coord. Bolovan, S. P., Marțian, N. Marțian, S. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană.
48. Deci, E. L., Ryan, R. M. (1991). *A motivational approach to self: integration in personality*. În Dienstbier R. A. (Ed.) Nebraska symposium on motivation, 1990: perspectives on motivation. Lincoln: University of Nebraska Press.
49. Deci, E. L., Ryan, R. M. (2000). *The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior*. În Psychological Inquiry, 11 (4), 227-268.
50. Dionisie Areopagitul. (1996). *Despre numirile dumnezeiești*. În Opere complete. București: Editura Paideia.
51. Doron, R., Parot, Fr. (1999). *Dicționar de psihologie*. București: Editura Humanitas.
52. Einsenber, N. (1986). *Altruistic emotion, cognition and behavior*. Erlbaum: Hillsdale, NJ.
53. Einsenber, N. (1987) *The relation of altruism and other moral behaviors to moral cognition*. Methodological and conceptual Issues. În Einsenber U. și Strayer J. (eds.), Empathy and its development. New York: Cambridge University Press.
54. Emilianos, Arhim. (2001). *Viața în Duh*. vol. 2. Sibiu: Editura Deisis.
55. Evdokimov, P. (1994). *Taina iubirii. Sfințenia iubirii conjugale în lumina tradiției ortodoxe*. București: Editura Christiana.
56. Felea, I. V. (1994). *Religia culturii*. Arad: Editura Episcopiei Ortodoxe Române.
57. Foester, F. W. (1910). *L'ecole et le caractere*. Ediția a II- a. Paris: Saint Blaise, Foyer Solidariste.
58. Fromm, E. (1983). *Texte sociologice alese*, București: Editura Politică.

59. Glava, A., Glava, C. (2018). *Jocul și dezvoltarea personalității*. În *Pedagogia jocului și a activităților ludice*. Coord. Catalano, H., Albușescu, I., București: Editura Didactică și Pedagogică S.A.
60. Grigoraș, I. (1982). *Personalitatea morală*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
61. Grigorie de Nyssa. (1982). *Comentariu la Cântarea Cântărilor*. În *Scrieri (I)*, colecția Părinți și scriitori bisericești (P.S.B.). vol. 29 : București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
62. Grigorie de Nyssa. (1863). *Despre facerea omului*. În J. P. Migne, *Patrologia Graeca*. vol. 44. Paris.
63. Grigorie de Nyssa. (1947). *Viața Fericitei Macrina*. Sibiu.
64. Galeriu, C. (1991). *Jertfă și răscumpărare*. București: Editura Harisma.
65. Golu, M. (2002). *Bazele psihologiei generale*. București: Editura Universitară.
66. Garrido, J.L.G. (1995). *Fundamente ale educației comparate*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
67. Grolnick, W. S., Ryan, R. M. (1989). *Parent styles associated with children's self-regulation and competence in school*. În *Journal of Educational Psychology*, 81, 143–154.
68. Godin, A., Hallez, M. (1964). *Images parentales et paternité divine*. În Godin A. *De l'expérience à l'attitude religieuse*. Etudes de psychologie religieuse. Bruxelles: Editura Lumen Vitae.
69. Goia, V., Drăgotoiu, I. (1995). *Metodica predării limbii și literaturii române*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
70. Grigoraș, I. (1982). *Personalitatea morală*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
71. Grunberg, L. (1972). *Axiologia și condiția umană*, București: Editura Politică.
72. Habermas, J. (2000). *Conștiință morală și acțiune comunicativă*. București: Editura ALL.
73. Hardy, S. A., Padilla-Walker, L. M., Carlo, G. (2008). *Parenting dimensions and adolescents' internalisation of moral values*. În *Journal of Moral Education*, 37 (2), 205-223.
74. Harnishfeger, K. K., Pope, R. S. (1996). *Intending to forget. The development of cognitive inhibition in directed forgetting*. În *Journal of Experimental Psychology*, 62, 292-325.
75. Harwood, R., Miller, S., A., Vasta, R. (2010). *Psihologia copilului*. Iași: Editura Polirom.
76. Hoffman, M. (2000). *Empathy and moral development*. New York: Wiley.
77. Horga, I. (2007). *Dimensiuni curriculare ale educației religioase. Aspecte specifice în sistemul de învățământ românesc*. București: Teză de doctorat, Universitatea din București, Facultatea de Psihologie și Științele Educației.

78. Iluț, P. (2001). *Sinele și cunoașterea lui*. Iași: Editura Polirom.
79. Ioan Gură de Aur. (1860). *Omilie la Către Efeseni*. În J. P. Migne, *Patrologia Graeca*. vol. 62. Paris.
80. Ioan Gură de Aur. (1860). *Omilie la Coloseni*. În: J. P. Migne, *Patrologia Graeca*. vol. 62. Paris.
81. Ioan Gură de Aur. (1862). *Omilie la Galateni*. În J. P. Migne, *Patrologia Graeca*. vol. 61. Paris.
82. Ionescu, M. (2005). *Instrucțiuni și educație*. Ediția a II- a. Arad: Editura Vasile Goldiș University Press.
83. Ionescu, M. (2003). *Instrucție și educație. Paradigme, strategii, orientări, modele*. Cluj-Napoca: Editura Eikon.
84. Ionescu, M., Chiș, V. (1992). *Strategii de predare și învățare*. București: Editura Științifică.
85. Ionescu, N. (1995). *Curs de Metafizică*. București: Editura Humanitas.
86. Irineu, Episcop de Ecaterinburg. (2002). *Educația Religioasă. Învățătură pentru copii și tineri*, București: Editura Sophia.
87. Jackson, R. (2007). *Religious and cultural diversity: some key concepts*. În Keast, J. *Religious diversity and intercultural education: a reference book for schools*. Council of Europe.
88. Jurcă, E. (2007). *Experiența duhovnicească și cultivarea puterilor sufletești*. Timișoara: Editura Marineasa.
89. Jues, P. (2000). *Characterologia*. București: Editura Teora.
90. Kant, I. (1972). *Critica rațiunii practice*. București: Editura Științifică.
91. Keirse, D. (1988). *Portraits of Temperament*. U.S.A.: Prometheus Nemesis Book Company.
92. Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling*. (2nd ed.). New York: The Guildford Press.
93. Kohlberg, L. (1958). *Global Rating Guide with new materials*. Harvard University: School of Education.
94. Kohlberg, L. (1976). *Moral stages and moralization: The cognitive-developmental approach*. În Lickona T. (Ed.). *Moral development and behavior: Theory, research, and social issues*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
95. Kohlberg, L. (1981). *Essays on moral development*. (Vol. 1). New York: Harper & Row.
96. Koulomzin, S. (2010). *Biserica și copiii noștri*. București: Editura Sophia.
97. Kriekemans, A. (1967). *Pédagogie générale*. Paris: Editura Nanwelaerts.
98. Lansbury, J. (2017). *Nu există copii răi*. București: Editura Univers.

99. Le Senne, R. (1967). *Traite de morale generale*. Paris: Presses Universitaires de France.
100. Luna, B., Garver, K. E., Urban, T. A., Lazar, N. A., Sweeney, J. A. (2004). *Maturation of cognitive processes from late childhood to adulthood*. În *Child Development*, 75, 1357-1375.
101. Macavei, E. (2001). *Pedagogie. Teoria educației*. București: Editura Aramis.
102. Maxim Mărturisitorul. (2008). *Capete despre dragoste*. În *Filocalia*. vol. II. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă.
103. Maxim, T. S. (1999). *Conștiința morală*. Iași: Editura Junimea.
104. Matzaridis, G. I. (2006). *Morala creștină*, vol. II. București: Editura Bizantină.
105. Marwan, M. (2017). *Detectarea minciunii. Demascarea mincinoșilor*. București: Editura Meteor Publishing.
106. Maslow, A. H. (2008). *Motivație și personalitate*. București: Editura trei.
107. Mărgineanu, N. (1941). *Psihologia Persoanei*. Cluj-Napoca: Editura Institutului de psihologie al Universității din Iași.
108. Miclea, M. (2002). *Prefață*. În Opre, A. *Inconștientul cognitiv*. Cluj-Napoca: Editura ASCR.
109. Mih, V. (2004). *Înțelegerea textelor. Aplicații în domeniul educațional*. Cluj- Napoca: Editura ASCR.
110. Mihălțan, I. (1995). *Experiențe pastorale*. Oradea: Editura Episcopiei Oradiei.
111. Mill, J. S. (2014). *Utilitarismul*. București: Editura All.
112. Moghaddam, F. M., Slocum, N. R., Finkel, N., Mor, T., & Harre, R. (2000). *Toward a cultural theory of duties*. În *Culture Psychology*. 6 (3), 275–302. USA: Georgetown University.
113. Momanu, M. (2002). *Introducere în teoria educației*. Iași: Editura Polirom.
114. Morel, C. (2003). *ABC-ul psihologiei și al psihanalizei*. București: Editura Corint.
115. Muntean, A. (2009). *Psihologia dezvoltării umane*. Iași: Editura Polirom.
116. Nadin, M. (1972). *Atrăi arta. Elemente de metaestetică*. București: Editura Eminescu.
117. Narly, C. (1996). *Pedagogie generală*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
118. Neagu, M. R. (2011). *Jocul didactic, cale de acces spre sufletul copilului*. Bacău: Editura Rovimed Publishers.
119. Neculau, A. (1987). *A trăi printre oameni*. Iași: Editura Junimea.
120. Nicola, I. (1980). *Pedagogie școlară*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
121. Opre, A. (2002). *Inconștientul cognitiv*. Cluj-Napoca: Editura ASCR.

122. Opreș, D. (coord.). (2009). *Coordonate ale cercetării pedagogice în domeniul educației religioase*, Alba-Iulia: Editura Reîntregirea.
123. Opreș, D., Opreș, M. (2006). *Metode active de predare învățare. Modele și aplicații la religie*. Iași: Editura Sfântul Mina.
124. Opreș, M. (2005). *Raportul dintre educația morală și educația religioasă*. În Preocupări actuale în Științele Educației. vol. I. Coord. Ionescu, M. Cluj-Napoca: Editura Eikon.
125. Panaite, O. (2011). *Prin joc spre viață*. Alba Iulia: Editura Reîntregirea.
126. Papalia, D. E., Olds, W. S., Feldman, R. D. (2010). *Dezvoltarea umană*. București: Editura Trei.
127. Patriarhia Română. (2010). *Apostolat educațional. Ora de religie – cunoaștere și devenire spiritual*. București: Editura Basilica a Patriarhiei Române.
128. Pânișoară, I. O. (2006). *Comunicarea eficientă*. Ediția a III-a. Iași: Editura Polirom.
129. Peter, K. (2014). *Programe de intervenție pentru copiii cu dificultăți de învățare*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
130. Piaget, J. (1980). *Judecata morală la copil*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
131. Piaget, J. (2012). *Judecata morală la copi.*, București: Editura Cartier.
132. Pop, V. (2007). *Aplicații ale teoriei curriculumului în predarea și învățarea Religiei*. În Abordări conceptuale și praxiologice în științele educației. Coord. Ionescu, M. Cluj-Napoca: Editura Eikon.
133. Popescu-Neveanu, P. (1978). *Dicționar de psihologie*. București: Editura Albatros.
134. Radu, I. (1991). *Introducere în psihologia contemporană*. Cluj-Napoca: Editura Sincron.
135. Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. Cambridge MA: Harvard University Press.
136. Răducă, V. (2009). *Exigențele educației creștine a tinerilor*. În Cultură și Religie Statutul religiei și instrucția școlară. Coord. Vasilescu, L. București: Editura Universității din București.
137. Reboul, O. (1992). *Les valeurs de l'éducation*, Paris: PUF.
138. Richter, J. P., Levana. (1937). *Cultura Românească*. În Antologie pedagogică. Antonescu, G. G., Nicolau, V. P. vol. II. București: Editura S.A.R.
139. Ryan, R. M., Connell, J. P. (1989). *Perceived locus of causality and internalization: Examining reasons for acting in two domains*. În Journal of Personality and Social Psychology, 57, 749–761.
140. Romanescu, C. (2017). *Jocul didactic în învățământul primar*. Bacău: Editura Rovimed Publishers.

141. Roșeanu, G., Drugaș, M. (2010). *Analiza statistică pas cu pas*. Oradea: Editura Universității din Oradea.
142. Roșca, A. (1976). *Psihologie generală*, București: Editura Didactică și Pedagogică.
143. Rudică, T. (1981). *Familia în fața conduitelor greșite ale copilului* București: Editura Didactică și Pedagogică.
144. Sachdeva, S., Singh, P., Medin, D. (2011). *Culture and the quest for universal principles in moral reasoning*. În International Journal of Psychology. London: WIT 3JH, UK.
145. Salade, D. (1998). *Dimensiuni ale educației*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
146. Sava, F. (2004). *Analiza datelor în cercetarea psihologică. Metode statistice complementare*. Cluj-Napoca: Editura ASCR.
147. Simion, M. N. (2010). *Rolul jocului în dezvoltarea personalității copilului*. Bacău: Editura Rovimed Publishers.
148. Spranger, E. (1925). *Lebensformen. Geisteswissenschaftliche Psychologie und Etik der Personalichkeit*, Hale.
149. Stan, C. (2002). *Originile educației. Antichitatea și creștinismul timpuriu*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană.
150. Stan, C. (2018). *Jocul la vârsta adultă*. În Pedagogia jocului și a activităților ludice. Coord. Catalano, H., Albulescu, I. București: Editura Didactică și Pedagogică S.A.
151. Stan, F. (2013). *Jocul didactic*. Bacău: Editura Rovimed Publishers.
152. Stăniloae, D. (1997). *Teologia Dogmatică Ortodoxă*. vol. II. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române.
153. Stăniloae, D. (1993). *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*. Ediția a II- a, București: Editura Scripta.
154. Steinhardt, N. (2008). *Dăruind vei dobândi*. Iași: Editura Polirom.
155. Sternberg, R., Williams, W. (2002). *Educational Psychology*. Boston: Allyn and Bacon.
156. Stoica, A. (1983). *Creativitatea elevilor*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
157. Stoleru, N. (1991). *Spiritualitatea ortodoxă și slujirea creștină*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
158. Stolorow, R., Atwood, G. (1989). *The unconscious and unconscious fantasy: An intersubjective developmental perspective*. În Psychoanalytic Inquire. nr. 9. pp. 364-374.
159. Șchiopu, U., Verza, E. (1981). *Psihologia vârstelor*, București: Editura Didactică și Pedagogică.
160. Șchiopu, U. (1997). *Dicționar de psihologie*, București: Editura Babel.

161. Șchiopu, U. (1967). *Psihologia copilului*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
162. Șebu, S., Opriș, M., Opriș, D. (2000). *Metodica predării religiei*. Alba Iulia: Editura Reîntregirea.
163. Timiadis, E. (2001). *Înnoire*. București: Editura Sophia.
164. Timiș, V. (2004). *Misiunea Bisericii și educația*, Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană.
165. Timiș, V. (2004). *Religia în școală*, Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană.
166. Țopa, L. (1979). *Metode și tehnici de muncă intelectuală*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
167. Vernon, A. (1998). *Programul Pașaport pentru succes în dezvoltarea emoțională, socială, cognitivă și personală a copiilor din clasele VI-VIII*. Cluj-Napoca: Editura RTS.
168. Vernon, A. (2002). *Ce, cum, când în terapia copilului și adolescentului. Manual de tehnici de consiliere și psihoterapie*. Cluj-Napoca: Editura RTS.
169. Verza, E., Șchiopu, U. (1995). *Psihologia vârstelor – ciclurile vieții*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
170. Vincent, R. (1972). *Cunoașterea copilului*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
171. Vîgotski, L. S. (1972). *Opere psihologice alese. Vol. I-II*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
172. Vlașin, I. (2013). *Competența*. Alba Iulia: Editura Unirea.
173. Zăgrean, I. (2006). *Morala creștină*. Ediția a V-a. Cluj-Napoca: Editura Renașterea.
174. Zisulescu, S. (1978). *Caracterul*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
175. Zlate, M. (2000). *Fundamentele psihologiei*. București: Editura Pro Humanitate.

Surse web:

1. Voinescu, Sever, „Gând despre învățarea religiei”, în: Dilema veche, nr. 328, 27 mai - 2 iunie 2010, material disponibil online la adresa: <http://dilemaveche.ro/sectiune/pe-ce-lume-traim/articol/gind-despre-invatarea-religiei>, accesat la data de 17.02.2018.
2. <http://www.consultanta-psihologica.com/educarea-copilului-dificil> - la 22.02.2018
3. <http://psihointegrativa.ro> la 27.02.2018
4. <http://www.scribub.com/sociologie/psihologie/EDUCATIA-MORALA55238.php> la data 25.09.2017
5. <http://www.asociatia-profesorilor.ro/educatia-morala.html> la data 25.09.2017
6. <https://www.scribd.com/doc/42297227/Educatia-Morala-Componenta-majora-a-procesului-de-invatare> la data de 25.09.2017

7. <https://teonagherasim.wordpress.com/2014/01/16/copilul-personalitate-morala-2/> la data 04.10.2017
8. <https://dexonline.ro> la data 26.07.2019
9. <http://www.scribub.com> la data 26.07.2019